

POLITIEKE PARTIJEN

onder het kiezerscorps; partij waren zij in de eerste plaats dank zij een vaste kern van leden. De meesten van die leden waren geabonneerd op dagbladen van de eigen politieke richting; van een dagelijkse, intensieve aanraking met andere denkwerelden zoals die later met name door de televisie bevorderd zou worden, was geen sprake.

Het partijleven was vóór de bezetting vrij intensief geweest. Gedragen was het door hechte kaders die, voor hun partij werkend, veelal grote offers aan tijd en geld gebracht hadden. Die kaderleden kenden elkaar ook persoonlijk vaak reeds sinds vele jaren. Hier waren banden gegroeid die door geen 'opheffing van de politieke partijen' verbroken werden. Met name in plaatselijk of buurtverband bleef men met elkaar in contact. Landelijke, regionale en plaatselijke partijbestuurders konden hier, als zij dat wensten, de organisatorische basis vinden voor kleine bijeenkomsten waar men een geest van afweer tegen de bezetter wakker kon houden en zich gemeenschappelijk op de toekomst kon bezinnen. De denkbeelden die in dergelijke contacten naar voren kwamen, zullen wij in een volgend deel schetsen; hier gaat het meer om de contacten zelf die veelal ook een onmiddellijke praktische betekenis hadden: er werden informatie uitgewisseld, er werd vaak ook systematisch geld ingezameld om hen die om principiële redenen hun maatschappelijke positie prijsgegeven hadden, financieel te steunen.

Al dat werk was verboden en strafbaar. Wij hebben echter de indruk dat de bezetter het niet te zwaar opnam. Natuurlijk, het inzamelen van steungelden en het doorgeven van parolen waarin tot verzet tegen zijn beleidsdaden opgeroepen werd, tolereerde hij niet, maar dat hier en daar groepjes Nederlanders bijeenkwamen die, uitgaande van beginselen die hij, de bezetter, uit de tijd achtte, spraken over dingen die gebeuren moesten na een 'bevrijding' waar hij niet geloofde, liet hem betrekkelijk onverschillig. Mochten die discussies over de toekomst formeel gesproken al illegaal zijn, de bezetter had met zijn politie-organen illegale activiteiten te bestrijden die hij veel belangrijker achtte omdat zij rechtstreeks en *hic et nunc* tegen hem gericht waren. Anderzijds werden die discussies over de toekomst ook door zeer velen onder diegenen die illegale bladen uitgaven, spionage bedreven, sabotage pleegden, Geallieerde krijgsgevangenen over de grens hielpen, voor onderduikers zorgden of overvallen uitvoerden, niet als 'echt' illegaal werk beschouwd. In vele verzetsgroepen kwam spoedig de neiging naar voren, de vooroorlogse politieke partijen van inactiviteit te beschuldigen, althans van een gebrek aan activiteit. Men begreep wel dat politieke figuren die vóór de oorlog nationale bekendheid genoten hadden, al door het feit dat vrijwel iedereen wist wie zij waren, een belangrijk extra-risico liepen. Dat vormde voor Vorrink en Telders, om slechts dezen te noemen, geen beletsel om hun